

”בהט ושש, אמר רב אסי אבנים שמתחוטטות על בעליהן” (בבלי, מגילה יב ע”א)

המשתה שעשה אחשוורוש מתואר בפתיחת מגילת אסתר:
 חזר בַּרְפֶּס וּתְגַלַּת אָחוּז בַּחֲבֵל בּוּץ וְאַרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי קֶסֶף וְעִמּוּדֵי שֵׁשׁ מְטוֹת זָהָב וְקֶסֶף עַל רִצְפַת בְּהַט וְשֵׁשׁ יָדָר וְסֹחֲרֵת (אסתר א, ו).

כך אומרת הגמרא:

”בַּהַט וְשֵׁשׁ”. אָמַר רַבִּי אָסִי: אֲבָנִים שֶׁתְּחֻטְּטוֹת עַל בְּעֻלְיָהֶן. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ”אֲבָנֵי יָדָר מְתַעֲסוֹת עַל אֲדָמְתָן” (זכריה ט, טז) (בבלי, מגילה יב ע”א).

מה פירוש התיאור שרב אסי נותן לבהט ושש?

המילה מתחוטטות היא מילה קשה, ויש בה פירושים מספר. גם לאחר פירוש המילה מתחוטטות, הקשר שלה למילה "בהט" אינו ברור. וכמובן יש להסביר את הפסוק במובא בדברי רב אסי מספר זכריה.

מה הקשר בין המילה "מתחוטטות" למילה בהט?

על פי כמה פרשנים המדרש נשען על חילופי האותיות ה"א והי"ת, ולכן המילה בהט נדרשת כמילה בחט – אבנים מחוטטות.

מה פירוש המילה מתחוטטות?

הפועל חוטט מופיע במקומות רבים במשנה ומשמעה היא חיטוט, הפירה והוצאת דברים. הפועל חוטט מופיע במשנה, מקוואות ד, ג: "הַחֻטְּט בְּצַנּוֹר לְקַבֵּל צְרוּרֹת" ומשמעותו להפור ולהוציא דברים. במשנה, מועד קטן א, ב: "מְתַקְנֵן אֶת קַלְקוּלֵי הַיַּיִם שֶׁבְּרִשׁוֹת הַרְבִּיּוֹס וְחֻטְּטִין אוֹתָן". ומפרש כאן ברטנורא: "פִּנְקִין וּפְנַקְרִין וּמוֹצִיאִין עֲתוּכֵן צְרוּרֹת וְקַסְפִּין וְעַפְרוּרִית שֶׁנֶּפֶל בָּהֶן", זאת אומרת יש כאן גם הפירה וגם הוצאה.

רש"י בפירושו למגילה (יב ע"א)

מתחוטטות על בעליהן – רצפה עשה להם באבנים חטוטות כלומר שלא באו לידי אדם אלא בטורח שפחטטים ופחזירים בעליהן אחריהן עד שמוציאין אותן בדמים יקרים.

רש"י מפרש את המילים "מתחוטטות" מלשון חיטוט, אבנים אלה מטריחות וגורמות להתאמץ כדי למוצאן.

רבינו חננאל מפרש בדרך אחרת: "אבנים מתחוטטות על בעליהן. מְחֻטְּטוֹת בְּעֻלְיָהֶן. כלומר כל פי שנמצאת בידו פתחייב לפלכות שאינן ראויות להדיוט אלא לפלכות בלבד. וכן בעליהן כיון שנמצאות בידיהם נסים ובורחין שפתיראין פן הפלכות", וזהו גם הקשר לפסוק מזכריה – מתנוססות מלשון נסים. אומנם ההקשר דחוק מעט.

"בהט ושש, אמר רב אסי אבנים שמתחוטטות על בעליהן" | 93

יש המפרשים "חטוטות" כאבנים המסיבות עונג. בעין יעקב מובאת גרסה נוספת "אבנים המחוטטות לעיניו פפוקמן".

מכל פירושים אלה נגלה כי מדובר באבנים יקרות. אולם באילו אבנים יקרות אפשר לרצף? נראה כי יהלומים, טופז וכדומה אינם הכלים המתאימים לריצוף משטחים גדולים. אם כן, מהן האבנים היקרות שמרצפים בהן?

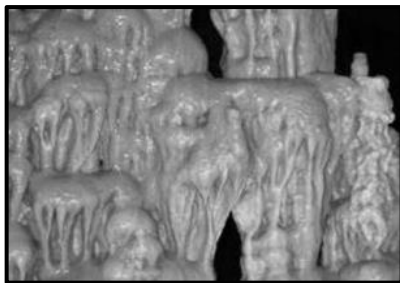
אם נדייק בלשון הגמרא וננסה להבין את הרמז הנלמד מהפסוק, נגלה משמעות נוספת. אבנים מחוטטות הן אבנים שיש להוציאן מהאדמה. אבנים מתחוטטות הן אבנים שיוצאות מאליהן. הן עולות ומזדקרות על בעליהן. וכך אפשר להבין את הפסוק "אבני גזר מתחוטטות על אדמתן" (זכריה ט, טז), אבני הנזר, האבנים הטובות, מתנוססות, עומדות

כמו נס, שהוא הכלונס הגבוה שתולים עליו את הדגל, וההשוואה היא בין המחוטטות העומדות זקוף להתנוססות המתוארת בזכריה.

אילו אבנים לנצקרות ועולמות כלן נס?

יש מקום לפרש כי מדובר בזקיפים. מים שעברו מבעד לחתך סלע גירי המסו את סלע הגיר, שהוא סלע מונומינרלי הבנוי מהמינרל קלציט. כאשר מים אלה מגיעים אל חלל תת-קרקעי, מערה, הרי יש מצבים שבהם המים הופכים להיות רוויים ביותר. במצב זה הגיר שהומס בהם שוקע במערה ויוצר את הצורות של נטיפים וזקיפים ואת משטחי הזרימה על קירות המערה והרצפה. כאשר תהליך זה הוא מחזורי (שנתי או תקופות גשומות יותר ופחות) מתקבלת צורה טבעתית של שכבות בחומר שהולך ונבנה במערה (איור 52, 53).

אבנים אלה נקראות בהט גם בימינו והיו חוצבים אבנים אלה מתוך מערות. חציבה זו קלה יחסית, שכן הקושי של המינרל קלציט הוא 3. אבנים אלה מתחוטטות – עולות ובוקעות מהרצפה כלפי מעלה ומתנוססות כמו נס, ועדיין בעליהן צריכים לחטט ולהוציא אותן מתוך המערות.

התגבשות של בהט על קירות המערה
(patriciarebecca, 2008)

חתך רוחב של נטיפ
(Lynch, 2012)

איור 52: חתך רוחב של נטיפ והתגבשות הבהט על קירות מערה

איור 53: כלי בהט, אפשר לראות את המבנה השכבתי של גוש האבן (Юкатан, 2011)

הבהט נמצא כחומר ששימש לבנייה מפוארת באתרים ארכאולוגים בישראל. פרומקין ועמיתיו (2014) מדווחים על מקור מקומי שהיה יכול לתרום את הבהט בישראל. בסקר נרחב של מערת עבוד הנמצאת במערב הר אפרים, הם גילו סימני חציבה של בהט במערה. מערת עבוד נמצאת בתוך

תצורת ורדים הגירית-דולומיטית (ראו חתך איור 32). סימני החציבה מראים כי ייתכן בהחלט שהיא שימשה מקור לגושי בהט גדולים שיכלו להיות חומר הגלם ליצירת כלים ומונוליטים גדולים (איור 54). העמוד הגדול שהכותבים מדווחים עליו הוא עמוד גובה 1.60 ובקוטר של 55 ס"מ.

איור 54: מבנה מעגלי של זקיף צילום: סבירסקי (ח"ת)

בימינו משתמשים בשם בהט (אלבסטר) גם בגבישי המינרל גבס (הרכבו הכימי הוא $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$). מינרל הגבס משמש בגלל שקיפותו היפה כאבן לעיצוב פסלים, וזאת למרות עמידותו הנמוכה.

התורה תמימה גם הוא מקשר לבהט המוכר לנו היום, אך הוא מפרש אחרת:

ואפר בני החו"ש כפ"ר פאיר שוי, דקרוב לופר דיש כאן אך ט"ס קל, ולפיהו יתפרש הלשון והענין כפין חופר, והוא כי בפקוס פתחטטות צ"ל פתבוטטות [ב' תחת החד']. והבאור הוא, כי השם בהט שרשו נרחב מן בט, אבי נבט, וענינו פאיר ופבריק, כמו אלבסט"ר, ותרגום בהר הוא בשחקים (איוב לז, כא) בטיט הוא בשחקיא, ובב"ב פ"ה ב' תרי בוטטי [או בוטיטי] דנורא, ופירש"י ניצוצות, וא"כ הוי שם זה נרדף עם שם נס, נסס, ולפ"ז יהיה הבאור

"בהט ושש, אמר רב אסי אבנים שמתחוטטות על בעליהן" | 95

שפתבוטטות על בעליהן - שפצהזירוס ופבריקוס על בעליהן, כלופר, שנותנין להם חן ותפארת ויופי, פענין לוית חן לראשך, ופקביל להלשון וזהענין אבני נזר פתנוססות על אדפתו, ואשפעין הכתוב פעשרו של אחשורוש שהיתה ביתו פרוצף באבנים טובות כאלה, וכבדרשה הקודפת, ובזה הכל עולה יפה ועבואר היטב.

אם כן, התורה תמימה מפרש שמדובר בחומר מבהיק, והמילה "בט" שהוא מפרש כבהיר ונוצץ דומה למילה "מתנוסס" שבחילופי ס' וצ' משמעה גם היא התנוצצות.

מקורות

פרומקין, ע', זיסו, ב', לנגפורד, ב', פורת, ר' וקסל, ר' (2014). אבן המלכים בהר אפרים: מחצבת בהט במערת עבוד. בתוך א' טבגר, ז' עמר ומ' ביליג (עורכים), **במעבה ההר: מחקרי הר אפרים ובנימין** (כרך ד, עמ' 69-78). מדרשת הרי גופנא; מו"פ אזורי השומרון ובקעת הירדן.

קליין, מ' (2017). **גן בעדן**. שאנן - המכללה האקדמית הדתית לחינוך.

Юкатын (yukatan). (2011, March 5). *Slice of stalactite* [image]. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Slice_of_stalactite.jpg

סבירסקי, ר' (ח"ת). כלי בהט מצרי להגשת ברווז [תמונה]. **אמנות מעוררת תאבון במוזיאון ישראל**. <http://www.photour.co.il/index2.php?id=14&catId=589&lang=HEB>

Lynch, D. (2012, December 4). Stalactite cross section [Image]. *Earth science picture of the day*. <https://epod.usra.edu/.a/6a0105371bb32c970b017d3e36321b970c-pi>

Patriciarebecca. (2008, September 9). *I'm Back from Israel...* <https://patriciarebecca.wordpress.com/category/uncategorized/>